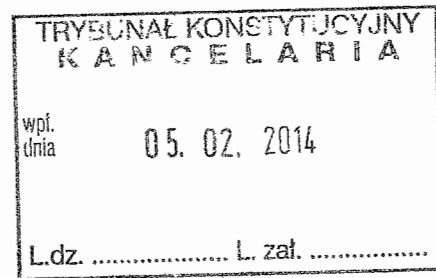

Warszawa, dnia 4 lutego 2014 r.

PG VIII TK 117/13

SK 61/13

TRYBUNAŁ KONSTYTUCYJNY

W związku ze skargą konstytucyjną E L. o stwierdzenie, że art. 70 ust. 3 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. z 2009 r. Nr 53, poz. 1227 ze zm.) w zakresie, w jakim uprawnienie małżonki rozwiedzionej do uzyskania renty rodzinnej, poza spełnieniem przesłanek określonych w art. 70 ust. 1 i 2 tejże ustawy oraz wymogu posiadania w dniu śmierci męża prawa do alimentów z jego strony, uzależnia od tego, aby alimenty były ustalone wyrokiem lub ugodą sądową, jest niezgodny z art. 32 ust. 1 w związku z art. 67 ust. 1, art. 2 i art. 32 ust. 2 Konstytucji RP

– na podstawie art. 27 pkt 5 w zw. z art. 52 ust. 1 ustawy z dnia 1 sierpnia 1997 r. o Trybunale Konstytucyjnym (Dz. U. Nr 102, poz. 643 ze zm.) –

przedstawiam następujące stanowisko:

art. 70 ust. 3 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. z 2013 r. poz. 1440) w zakresie,

w jakim uzależnia prawo rozwiedzionej małżonki do renty rodzinnej od spełnienia warunku, aby w dniu śmierci męża miała prawo do alimentów ustalone wyrokiem lub ugodą sądową, jest zgodny z art. 67 ust. 1 w związku z art. 32 i art. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

Uzasadnienie

W powołanej skardze konstytucyjnej E L. zakwestionowała konstytucyjność art. 70 ust. 3 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, zwanej dalej ustawą emerytalną, w zakresie opisanym w petitum skargi.

Skarga ta wniesiona została na tle następującego stanu faktycznego i prawnego.

Decyzją z dnia stycznia 2012 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w P., odmówił E L. prawa do renty rodzinnej po zmarłym byłym mężu, M L., z uwagi na to, że w dniu śmierci męża Skarżąca nie pozostawała z Nim we wspólności małżeńskiej i nie miała ustalonego wyrokiem lub ugodą sądową prawa do alimentów.

Sąd Okręgowy w P Wydział Ubezpieczeń Społecznych, wyrokiem z dnia czerwca 2012 r., sygn. akt , oddalił odwołanie E L. od wymienionej decyzji ZUS, z uwagi na to, że Skarżąca nie spełniła jednego z podstawowych warunków, od którego uzależnione jest przyznanie prawa do renty rodzinnej, a mianowicie w dniu śmierci byłego męża nie miała prawa do alimentów, ustalonego wyrokiem lub ugodą sądową (art. 70 ust. 3 *in fine* ustawy emerytalnej).

Sąd Okręgowy ustalił, że Skarżąca 50 lat ukończyła w roku 2006.

W 2007 r. E L. uległa wypadkowi przy pracy, w wyniku którego doznała Z tego powodu Skarżącej przyznane zostało prawo do renty z tytułu niezdolności do pracy.

Małżeństwo Skarżącej z M L. zostało rozwiązane przez rozwód, z winy M L., wyrokiem Sądu Okręgowego w P z dnia września 2008 r. Sąd nie orzekł o prawie do alimentów. W późniejszym okresie E L. nie występowała z pozwem o przyznanie prawa do alimentów. Były mąż dobrowolnie wspomagał Ją finansowo.

Zakład Ubezpieczeń Społecznych, decyzją z dnia sierpnia 2007 r., przyznał M L. prawo do emerytury od dnia września 2007 r. M L. zmarł w dniu 2011 r.

Sąd Apelacyjny w P Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych, wyrokiem z dnia lutego 2013 r., sygn. akt , oddalił apelację E L. od wyroku sądu pierwszej instancji.

Sąd Apelacyjny, przywołując orzecznictwo Sądu Najwyższego, wskazał, że warunkiem uzyskania renty rodzinnej przez rozwiedzioną małżonkę jest posiadanie przez zainteresowaną w dniu śmierci męża prawa do alimentów ustalonego wyrokiem lub ugodą sądową. Z tego względu, dla nabycia prawa do renty rodzinnej nie jest wystarczające wystąpienie na drogę sądową ze stosownymi roszczeniami, jeśli do daty zgonu dłużnika nie nastąpiło zakończenie procesu ugodą stron lub prawomocnym wyrokiem zasądającym alimenty ani też zawarcie przez byłych małżonków umowy pozasądowej o dostarczanie środków utrzymania. Tym bardziej nie można potraktować jako spełnienia przedmiotowej przesłanki nabycia przez Skarżącą uprawnień alimentacyjnych *in abstracto*.

Zdaniem Skarżącej, art. 70 ust. 3 *in fine* ustawy emerytalnej narusza prawo do równego traktowania w obrębie prawa do zabezpieczenia społecznego w razie niezdolności do pracy ze względu na chorobę lub inwalidztwo, wyrażone w art. 67 ust. 1 w związku z art. 32 ust. 1 Konstytucji, z tego względu, iż godzi w istotę konstytucyjnej zasady równości.

W ocenie E L., wszyscy rozwiedzeni małżonkowie, którym przysługuje wobec drugiego małżonka roszczenie o alimenty, charakteryzują się

cechą wspólną i stanowią grupę podmiotów, którym ustawodawca zamierzał przyznać prawo do renty rodzinnej.

Wniosek ten Skarżąca wysnuwa z treści przepisu art. 60 § 1 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, zgodnie z którym powstanie prawa do alimentów od byłego małżonka nie jest uzależnione od uzyskania stosownego wyroku sądowego.

Wyrażony w art. 60 § 1 k.r.o. obowiązek dostarczania rozwiedzionemu małżonkowi, pozostającemu w niedostatku, który nie został uznany za wyłącznie winnego rozkładu pożycia, środków utrzymania przez drugiego małżonka ma bowiem charakter cywilnoprawny i jego realizacja może odbywać się w sposób całkowicie dowolny, tj. bez orzeczenia sądowego, zaś orzeczenie sądu ma charakter deklaratoryjny. Ponadto, zgodnie z orzecznictwem sądowym, świadczenia alimentacyjne między rozwiedzionymi małżonkami stanowią kontynuację, powstałego poprzez zawarcie małżeństwa, obowiązku wzajemnej pomocy w zakresie utrzymania i z tego względu prawo do nich trwa mimo rozwodu, choć w postaci zmodyfikowanej.

Świadczy o tym także, zdaniem Skarżącej, analiza treści art. 65 i art. 70 ustawy emerytalnej, wskazująca, że celem ustawy emerytalnej było zapewnienie rozwiedzionemu małżonkowi prawa socjalnego w postaci renty rodzinnej z uwagi na przysługujące mu roszczenie alimentacyjne wobec ubezpieczonego drugiego z rozwiedzionych małżonków.

Tymczasem, w ocenie E L., w art. 70 ust. 3 ustawy emerytalnej została zróżnicowana sytuacja prawna podmiotów charakteryzujących się wskazaną cechą relewantną (przysługiwanie roszczenia o alimenty), na podstawie kryterium legitymowania się w dniu śmierci byłego małżonka wyrokiem zasądającym alimenty (ugodą sądową).

W ocenie Skarżącej, kryterium to nie jest konstytucyjnie uzasadnione.

Jest ono bowiem niezgodne z celem art. 67 ust. 1 Konstytucji, doprecyzowanego postanowieniami ustawy emerytalnej. Nie znajduje także

uzasadnienia w zasadzie sprawiedliwości społecznej, gdyż niejako premiuje sytuacje, w których zobowiązanie wynikające z przepisów prawa nie było wykonywane dobrowolnie, a do jego realizacji konieczne było uruchomienie wymiaru sprawiedliwości. Nadto, jest ono nieproporcjonalne do wagi interesów naruszonych w wyniku nierównego potraktowania podmiotów podobnych.

Rozwiązanie przyjęte w art. 70 ust. 3 *in fine* ustawy emerytalnej jest także niezgodne z zasadą zaufania do państwa i stanowionego przez nie prawa, ponieważ wywołuje negatywne skutki dla rozwiedzionego małżonka uprawnionego do alimentów w postaci pozbawienia go prawa do renty rodzinnej w sytuacji, gdy drugi z małżonków wykonywał swoje obowiązki wobec niego zgodnie z obowiązującym prawem. Skarżąca podkreśla, że w demokratycznym państwie prawa korzystanie z ochrony wymiaru sprawiedliwości powinno mieć charakter wyjątkowy i mieć miejsce jedynie wówczas, gdy przepisy prawa nie są przestrzegane.

Naruszenia zakazu dyskryminacji, wyrażonego w art. 32 ust. 2 Konstytucji, przez kwestionowane rozwiązanie E L. upatruje w tym, że została pozbawiona prawa do renty rodzinnej po zmarłym byłym mężu tylko z tego powodu, iż wcześniej, działając w zaufaniu do ustanowionego przez państwo prawa, nie występowała do sądu z o zasądzenie alimentów od byłego męża, ponieważ Jej roszczenia były dobrowolnie realizowane.

Merytoryczne odniesienie się do zarzutów przedstawionych przez E L. poprzedzić należy rozważeniem dopuszczalnych podstaw kontroli kwestionowanego rozwiązania art. 70 ust. 3 ustawy emerytalnej w trybie niniejszej skargi konstytucyjnej.

Jako samodzielne wzorce kontroli kwestionowanego przepisu E L. wskazała art. 2 i art. 32 ust. 2 Konstytucji.

Wypada zauważyć, że zgodnie z art. 79 Konstytucji, skarga konstytucyjna jest środkiem ochrony konstytucyjnych praw i wolności podmiotu inicjującego

postępowanie przed Trybunałem Konstytucyjnym. Z tego względu, zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Trybunału Konstytucyjnego, wzorcami kontroli przepisów prawa w postępowaniu inicjowanym skargą konstytucyjną mogą być normy konstytucyjne wyrażające prawa lub wolności konstytucyjne. Art. 2 i art. 32 Konstytucji nie wyrażają praw podmiotowych i z tego względu nie mogą stanowić samodzielnej podstawy kontroli norm prawnych w trybie skargi konstytucyjnej [*vide* – postanowienia Trybunału Konstytucyjnego: z dnia 24 października 2001 r. o sygn. SK 10/01, OTK ZU z 2001 r. Nr 7, poz. 225, z dnia 26 czerwca 2002 r. o sygn. SK 1/02, OTK ZU(A) z 2002 r. Nr 4, poz. 53].

Z uzasadnienia niniejszej skargi konstytucyjnej wynika jednak, iż naruszenie zakazu dyskryminacji (art. 32 ust. 2 Konstytucji) i, wyrażonej w art. 2 Konstytucji, zasady zaufania do państwa i stanowionego przez nie prawa Skarżąca wiąże z naruszeniem prawa do zabezpieczenia społecznego.

Zarzuty te sprowadzają się bowiem do twierdzenia, że skoro były mąż, po rozwodzie, wspierał finansowo Skarżącą, dobrowolnie wykonując obowiązek wynikający z art. 60 § 1 k.r.o., to zasada zaufania do państwa i stanowionego przez nie prawa oraz zasada wyrażająca zakaz dyskryminacji wymagają, aby po śmierci męża miała Ona prawo do pochodnego świadczenia z systemu ubezpieczeń społecznych.

Z uwagi na to, że w postępowaniu przed Trybunałem Konstytucyjnym obowiązuje zasada *falsa demonstratio non nocet*, przyjąć zatem należy, iż podstawę kontroli dla art. 70 ust. 3 ustawy emerytalnej w zakresie opisanym w petitum skargi stanowi art. 67 ust. 1 w zw. z art. 32 i art. 2 Konstytucji.

Nie można podzielić zarzutów sformułowanych przez E L. pod adresem art. 70 ust. 3 *in fine* ustawy emerytalnej z następujących powodów.

W myśl zakwestionowanego art. 70 ust. 3 ustawy emerytalnej:

„Małżonka rozwiedziona lub wdowa, która do dnia śmierci męża nie pozostawała z nim we wspólności małżeńskiej, ma prawo do renty rodzinnej, jeżeli oprócz spełnienia warunków określonych w ust. 1 lub 2 miała w dniu śmierci męża prawo do alimentów z jego strony ustalone wyrokiem lub ugodą sądową”.

Przepis ten budzi konstytucyjne wątpliwości Skarżącej w zakresie, w jakim ustanawia dla rozwiedzionej małżonki warunek uzyskania prawa do renty rodzinnej po zmarłym byłym małżonku w postaci legitymowania się, w dniu jego śmierci, prawem do alimentów z jego strony ustalonym wyrokiem lub ugodą sądową.

Zasadniczy zarzut, sformułowany pod adresem art. 70 ust. 3 ustawy emerytalnej, to zarzut naruszenia prawa E L. do równego traktowania w obrębie prawa do zabezpieczenia społecznego (art. 67 ust. 1 w związku z art. 32 ust. 1 Konstytucji).

Zdaniem E L., wszyscy rozwiedzeni małżonkowie, o których mowa w art. 60 § 1 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, charakteryzują się cechą relewantną, jaką stanowi to, że przysługuje im roszczenie o alimenty wobec drugiego małżonka, wówczas gdy znajdują się w niedostatku. Z tego względu, na gruncie przepisów dotyczących zabezpieczenia społecznego, osoby te powinny być potraktowane w taki sam sposób. Innymi słowy, zasada równości w zakresie prawa do zabezpieczenia społecznego wymaga, aby wszystkim pozostającym w niedostatku rozwiedzionym małżonkom, o których mowa w art. 60 § 1 k.r.o., przysługiwało prawo do renty rodzinnej, bez względu na to, czy roszczenie o alimenty porozwodowe było realizowane przez ubezpieczonego byłego małżonka dobrowolnie czy też na podstawie wyroku lub ugody sądowej.

Odnosząc się do zarzutów przedstawionych w skardze, należy na wstępie odnotować, że zasada równości, wyrażona w art. 32 ust. 1 Konstytucji, w świetle utrwalonego orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego, nakazuje identyczne traktowanie wszystkich adresatów określonej normy prawnej, znajdujących się w takiej samej lub podobnej sytuacji prawnie relewantnej. Zasada ta nie ma charakteru absolutnego i konstytucyjnie dopuszczalne są wyjątki od nakazu równego traktowania podmiotów podobnych. Wyjątki te muszą jednakże spełniać trzy warunki, a mianowicie: 1) relewantności, tzn. muszą pozostawać w bezpośrednim związku z celem i zasadniczą treścią przepisów, w których zawarta jest kontrolowana norma, oraz służyć realizacji tego celu i treści, 2) proporcjonalności, tzn. waga interesu, któremu ma służyć różnicowanie sytuacji adresatów normy, musi pozostawać w odpowiedniej proporcji do wagi interesów, które zostaną naruszone w wyniku nierównego potraktowania podmiotów podobnych, oraz 3) pozostawania w związku z innymi wartościami, zasadami czy normami konstytucyjnymi, uzasadniającymi odmienne traktowanie podmiotów podobnych [*vide* – wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 1 grudnia 2008 r. w sprawie o sygn. P 54/07, OTK ZU(A) z 2008 r. Nr 10, poz. 171].

Niewątpliwie rację ma Skarżąca wskazując, że rozwiedzeni małżonkowie, którzy nie zostali uznani wyłącznie winnymi rozkładu pożycia i którzy znajdują się w niedostatku (cecha wspólna), stanowią grupę podmiotów podobnych i, na gruncie art. 60 § 1 k.r.o., zostali potraktowani w taki sam sposób – przysługuje im prawo żądania od drugiego rozwiedzionego małżonka dostarczania środków utrzymania w zakresie odpowiadającym usprawiedliwionym potrzebom uprawnionego oraz możliwościom zarobkowym i majątkowym zobowiązanego.

Przewidziane w Kodeksie rodzinnym i opiekuńczym uprawnienie rozwiedzionego małżonka do żądania alimentów od drugiego małżonka nie może jednak uzasadniać twierdzenia, że z tego powodu ustawodawca obowiązany jest do przyznania wszystkim pozostającym w niedostatku

rozwiedzionym małżonkom prawa do „pochodnego” świadczenia z ubezpieczenia społecznego, bez względu na to, czy legitymują się wyrokiem zasądającym alimenty lub ugodą sądową, czy też nie.

Należy bowiem podkreślić, że ocena przepisów prawa w perspektywie zasady równości, jak już wyżej wskazano, dokonywana jest, przede wszystkim, na tle analizy treści aktu prawnego, w którym zawarta jest kontrolowana norma prawna. Oznacza to, że cechy relewantnej dla podmiotów uprawnionych do renty rodzinnej, w pierwszej kolejności, poszukiwać należy na gruncie przepisów ustawy emerytalnej.

Przy kontroli przepisów dotyczących ubezpieczeń społecznych uwzględnić zaś należy także, iż Konstytucja, gwarantując w art. 67 ust. 1 każdemu obywatelowi prawo do zabezpieczenia społecznego w razie niezdolności do pracy z powodu choroby lub inwalidztwa oraz po osiągnięciu wieku emerytalnego, pozostawia ustawodawcy swobodę co do realizacji tego prawa konstytucyjnego.

Oznacza to, w świetle utrwalonego orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego, że z art. 67 ust. 1 Konstytucji nie można wyprowadzić prawa do jakiegokolwiek konkretnej postaci świadczenia [*vide* – wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 20 listopada 2006 r. w sprawie o sygn. SK 66/06, OTK ZU(A) z 2006 r. Nr 10, poz. 152], zaś «[a]ktualnie przepisy konstytucyjne - w przeciwieństwie do Konstytucji PRL - nie zawierają przecież nakazu "coraz pełniejszego urzeczywistniania" prawa do pomocy państwa w razie niezdolności do pracy m.in. za pomocą ubezpieczenia społecznego (art. 60 Konstytucji Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej z 22 lipca 1952 r.; Dz. U. Nr 33, poz. 232, ze zm., na ewolucję przepisów konstytucyjnych w tym zakresie TK zwraca uwagę we wspomnianym wyżej wyroku w sprawie o sygn. P 13/04)» [wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 1 kwietnia 2008 r. w sprawie o sygn. SK 96/06, OTK ZU(A) z 2008 r. Nr 3, poz. 40].

Ponadto, art. 67 ust. 1 Konstytucji uprawnia ustawodawcę do wyboru rozwiązań systemu emerytalnego, które uważa za optymalne z punktu widzenia potrzeb obywateli oraz rozwoju gospodarczego kraju.

Swoboda kształtowania systemu zabezpieczenia społecznego nie jest, oczywiście, nieograniczona. Regulacje takie nie mogą bowiem naruszać istoty prawa do zabezpieczenia społecznego. Tworząc system tego zabezpieczenia, ustawodawca nie dysponuje więc pełną swobodą nie tylko przy ustalaniu kręgu uprawnionych do nabycia świadczeń emerytalnych, ale także przy ustalaniu treści i wysokości świadczeń.

Jak podkreślił Trybunał Konstytucyjny w wyroku z dnia 29 maja 2012 r. w sprawie o sygn. SK 17/09, „[g]warancje korzystania z konstytucyjnych praw socjalnych polegają na takim kształtowaniu rozwiązań ustawowych, które zapewniać będą dopuszczalne stanem budżetu optimum poszanowania tych praw. Jednocześnie, bez względu na intensywność oddziaływania czynników, które mogą hamować zaspokajanie uzasadnionych potrzeb socjalnych, ustawowa realizacja konstytucyjnego prawa socjalnego nie może nigdy zejść poniżej minimum, które wyznacza istota danego prawa (por. wyrok z 8 maja 2000 r., sygn. SK 22/99, OTK ZU nr 4/2000, poz. 107). Artykuł 67 ust. 1 Konstytucji stanowi zatem podstawę do rozróżnienia: 1) minimalnego zakresu prawa do zabezpieczenia społecznego, odpowiadającego konstytucyjnej istocie tego prawa, oraz 2) sfery uprawnień zagwarantowanych przez ustawę i wykraczających poza konstytucyjną istotę rozważanego prawa. W pierwszym wypadku ustawodawca ma znacznie węższy zakres swobody wprowadzania zmian do systemu prawnego. Nowe rozwiązania prawne nie mogą bowiem naruszać konstytucyjnej istoty prawa do zabezpieczenia społecznego. W drugim wypadku ustawodawca może - co do zasady - znieść uprawnienia wykraczające poza konstytucyjną istotę prawa do zabezpieczenia społecznego. W każdym wypadku zmiany te powinny jednak być dokonywane z wyważeniem innych zasad, norm i wartości konstytucyjnych (zob. wyrok w sprawie o sygn. SK

15/06). Dla ochrony praw emerytalno-rentowych szczególne znaczenie ma zasada wzajemności. Świadczenia emerytalno-rentowe stanowią przedmiot praw podmiotowych, nabytych przez ubezpieczonego w związku z jego własnym udziałem w tworzeniu funduszu ubezpieczeniowego. Warunkiem nabycia praw do świadczeń z ubezpieczenia społecznego jest bowiem odpowiedni staż pracy, z czym wiąże się opłacanie składek przekazywanych na fundusz ubezpieczeniowy. Wiąż między wkładem pracy pracownika a gromadzonym funduszem ubezpieczeń społecznych stanowi podstawową przesłankę materialną prawa do świadczeń, a zarazem zasadniczy argument na rzecz ochrony tych praw (zob. wyrok z 7 lutego 2006 r., sygn. SK 45/04, OTK ZU nr 2/A/2006, poz. 15, pkt III.3) [OTK ZU(A) z 2012 r. Nr 5, poz. 53].

Zgodnie z art. 65 ustawy emerytalnej, prawo do renty rodzinnej przysługuje uprawnionym członkom rodziny osoby, która w chwili śmierci miała ustalone prawo do emerytury lub renty z tytułu niezdolności do pracy lub spełniała warunki do uzyskania tych świadczeń. Prawo do renty rodzinnej przysługuje także członkom rodziny osoby, która w chwili śmierci pobierała jedno ze świadczeń wymienionych w art. 66 ustawy emerytalnej.

Do członków rodziny zmarłego ubezpieczonego, uprawnionych do renty rodzinnej, art. 66 ust. 1 ustawy emerytalnej zalicza: 1) dzieci własne, dzieci drugiego małżonka oraz dzieci przysposobione; 2) przyjęte na wychowanie i utrzymanie przed osiągnięciem pełnoletności wnuki, rodzeństwo i inne dzieci, z wyłączeniem dzieci przyjętych na wychowanie i utrzymanie w ramach rodziny zastępczej lub rodzinnego domu dziecka; 3) małżonka (wdowę i wdowca) oraz 4) rodziców.

Art. 66 ust. 2 ustawy emerytalnej stanowi zaś, że „[z]a rodziców w rozumieniu ustawy uważa się również ojczyma i macochę oraz osoby przysposabiające”.

Rozwiedzeni małżonkowie, w art. 66 ustawy emerytalnej, nie zostali zatem zaliczeni do członków rodziny ubezpieczonego.

Kolejne przepisy ustawy emerytalnej określają warunki uzyskania prawa do renty rodzinnej.

Przepisy art. 68 i art. 69 ustawy emerytalnej ustalają przesłanki nabycia prawa do renty rodzinnej przez dzieci własne, dzieci drugiego małżonka i dzieci przysposobione oraz przyjęte na wychowanie i utrzymanie wnuki, rodzeństwo i inne dzieci.

Stosownie do art. 68 ustawy emerytalnej, dzieci własne, dzieci drugiego małżonka i dzieci przysposobione mają prawo do renty rodzinnej: 1) do ukończenia 16 lat; 2) do ukończenia nauki w szkole, jeżeli przekroczyły 16 lat życia, nie dłużej jednak niż do osiągnięcia 25 lat życia, albo 3) bez względu na wiek, jeżeli stały się całkowicie niezdolne do pracy oraz do samodzielnej egzystencji lub całkowicie niezdolne do pracy w okresie, o którym mowa w pkt 1 lub 2 (ust. 1). Jeżeli dziecko osiągnęło 25 lat życia, będąc na ostatnim roku studiów w szkole wyższej, prawo do renty rodzinnej przedłuża się do zakończenia tego roku studiów (ust. 2).

Z kolei, wnuki, rodzeństwo i inne dzieci, przyjęte na wychowanie i utrzymanie, mają prawo do renty rodzinnej, jeżeli spełniają warunki określone w art. 68, a ponadto: 1) zostały przyjęte na wychowanie i utrzymanie co najmniej na rok przed śmiercią ubezpieczonego (emeryta lub rencisty), chyba że śmierć była następstwem wypadku, oraz 2) nie mają prawa do renty po zmarłych rodzicach, a gdy rodzice żyją, wówczas - gdy nie mogą zapewnić im utrzymania albo ubezpieczony (emeryt lub rencista) lub jego małżonek był ich opiekunem ustanowionym przez sąd (art. 69 ustawy emerytalnej).

Warunki nabycia prawa do renty rodzinnej przez wdowę określa art. 70 ust. 1 ustawy emerytalnej. Warunkami tymi są: osiągnięcie w chwili śmierci męża wieku 50 lat lub bycie niezdolną do pracy albo wychowywanie co najmniej jednego z dzieci, wnuków lub rodzeństwa uprawnionych do renty

rodzinnej po zmarłym mężu, które nie osiągnęło 16 lat, a jeżeli kształci się w szkole - 18 lat życia, lub jeżeli sprawuje pieczę nad dzieckiem całkowicie niezdolnym do pracy oraz do samodzielnej egzystencji lub całkowicie niezdolnym do pracy, uprawnionym do renty rodzinnej.

Prawo do renty rodzinnej może nabyć także wdowa, która osiągnęła wiek 50 lat lub stała się niezdolna do pracy po śmierci męża, nie później jednak niż w ciągu 5 lat od jego śmierci lub od zaprzestania wychowywania osób wymienionych w ust. 1 pkt 2 (art. 70 ust. 2 ustawy emerytalnej).

Jeśli zaś wdowa nie spełnia wskazanych wyżej warunków nabycia prawa do renty rodzinnej, lecz nie ma niezbędnych źródeł utrzymania, ma prawo do okresowej renty rodzinnej, o której mowa w art. 70 ust. 4 ustawy emerytalnej.

Przepisy te, stosownie do art. 70 ust. 5 ustawy emerytalnej, stosuje się odpowiednio do wdowca.

Z analizy przedstawionych regulacji wynika, że krąg osób uprawnionych do renty rodzinnej wyodrębniony został na podstawie kryterium: bycia członkiem rodziny zmarłego oraz ciążenia na ubezpieczonym (osobie pobierającej emeryturę lub rentę), przed śmiercią, obowiązku alimentacyjnego, wynikającego z art. 128 i art. 144 k.r.o., tj. obowiązku alimentacyjnego obciążających krewnych w linii prostej oraz powinowatych, lub istnienia, na podstawie art. 27 k.r.o, obowiązku małżonków przyczyniania się do potrzeb rodziny (w tym dzieci), którą przez związek małżeński założyli (cecha relewantna).

Z kolei, zakwestionowany przepis art. 70 ust. 3 ustawy emerytalnej prawo do renty rodzinnej przyznaje rozwiedzionej małżonce oraz wdowie, która do dnia śmierci męża nie pozostawała z nim we wspólności małżeńskiej, wówczas gdy, oprócz spełnienia warunków określonych w ust. 1 lub 2 miała w dniu śmierci męża prawo do alimentów z jego strony ustalone wyrokiem lub ugodą sądową.

Stosownie do art. 70 ust. 3 ustawy emerytalnej, warunkiem nabycia przez wdowę (wdowca) prawa do renty rodzinnej, poza spełnieniem przesłanek z art. 70 ust. 1 i 2 tejże ustawy, jest pozostawanie przez małżonków do dnia śmierci jednego z nich w stanie faktycznej wspólności małżeńskiej (*vide* – uchwała Sądu Najwyższego z dnia 26 października 2006 r., sygn. akt III UZP 3/06, OSNP z 2007 r. Nr 9-10, poz. 138; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 14 grudnia 2009 r., sygn. akt I UK 184/09, system informatyczny LEX nr 574521).

Odnotować w tym miejscu wypada, że w orzecznictwie i doktrynie, na tle tego przepisu, pojawiły się rozbieżności. Nie dotyczyły one jednak sytuacji, w jakiej znalazła się Skarżąca, lecz innych kwestii, m.in., czy warunek uzyskania renty rodzinnej przez rozwiedzioną – posiadanie prawa do alimentów ustalonego wyrokiem (ugodą sądową) – dotyczy jedynie alimentów porozwodowych (art. 60 k.r.o.) czy też obejmuje swoim zakresem także kwoty zasądzone wyrokiem lub ustalone ugodą sądową na zaspokajanie potrzeb rodziny na podstawie art. 27 k.r.o., jak też użytego w art. 70 ust. 3 ustawy emerytalnej zwrotu „pozostawania we wspólności małżeńskiej”.

W orzecznictwie utrwalony jest zaś, jak się wydaje, pogląd, że dla nabycia prawa do renty rodzinnej przez rozwiedzioną małżonkę (nielegitymującą się wyrokiem „zasądającym alimenty” na podstawie art. 27 k.r.o.) koniecznym warunkiem jest, poza warunkami określonymi w art. 70 ust. 1 lub 2, by miała w dniu śmierci byłego męża prawo do alimentów z jego strony, ustalone wyrokiem lub ugodą sądową (*vide* – wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 14 stycznia 1997 r., sygn. akt II UKN 45/96, OSNP z 1997 r. Nr 17, poz. 324; z dnia 16 marca 1999 r., sygn. akt II UKN 521/98, OSNP z 2000 r. Nr 9, poz. 373; z dnia 5 stycznia 2011 r., sygn. akt III UK 69/10, system informatyczny LEX nr 1001326).

W ocenie Skarżącej, wymaganie legitymowania się przez rozwiedzioną małżonkę wyrokiem zasądającym alimenty lub ugodą sądową je ustalającą

stanowi niekonstytucyjne kryterium różnicujące sytuację prawną rozwiedzionych małżonków, uprawnionych do żądania alimentów na podstawie art. 60 § 1 k.r.o., z tego powodu, że alimenty porozwodowe stanowią kontynuację powstałego poprzez zawarcie związku małżeńskiego obowiązku małżonków przyczyniania się do zaspokajania potrzeb rodziny oraz że mogą być świadczone dobrowolnie.

Art. 27 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, jak słusznie wskazuje Skarżąca, nakłada na oboje małżonków obowiązek przyczyniania się do zaspokajania potrzeb rodziny, którą przez swój związek założyli, według swych sił oraz swych możliwości zarobkowych i majątkowych.

Obowiązek ten jest jednak związany z małżeństwem i gaśnie wraz z jego ustaniem lub unieważnieniem (*vide* – uchwały Sądu Najwyższego: z dnia 20 października 2010 r., sygn. akt III CZP 59/10, OSNC z 2011 r. Nr 5, poz. 52 i z dnia 13 lipca 2011 r., sygn. akt III CZP 39/11, OSNC z 2012 r., Nr 3, poz. 33). Z tego względu, prawo do alimentów porozwodowych musi być ustalone na podstawie art. 60 k.r.o., gdyż tylko ten przepis „stanowi podstawę prawną alimentów dla rozwiedzonego małżonka. Nie stanowi jej przepis art. 27 k.r.o. Wszak przepis ten nie stanowi również podstawy prawnej alimentów dla dzieci małżonków rozwiedzionych (art. 58 § 1 k.r.o.)” (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 9 marca 2011 r., sygn. akt III UK 84/10, OSNC z 2012 r. nr 7-8, poz. 100).

Kodeks rodzinny i opiekuńczy, w art. 60, uprawnia byłego małżonka do żądania alimentów porozwodowych.

Należy jednak zauważyć, iż przepisy art. 60 k.r.o. określają także przesłanki obowiązku alimentacyjnego. Warunkami tzw. zwykłego obowiązku alimentacyjnego, stosownie do art. 60 § 1 k.r.o., są: wystąpienie niedostatku oraz brak wyłącznej winy rozkładu pożycia po stronie małżonka uprawnionego, małżonek zobowiązany musi mieć natomiast możliwości zarobkowe i majątkowe do zaspokojenia usprawiedliwionych potrzeb uprawnionego. Niewątpliwie zatem dla uzyskania alimentów porozwodowych na podstawie art.

60 § 1 k.r.o. niezbędne jest ustalenie w postępowaniu sądowym spełnienia tych przesłanek oraz uzyskanie wyroku zasądzającego alimenty.

Przypomnieć w tym miejscu wypada, że problem dotyczący przesłanek obowiązku alimentacyjnego po rozwodzie był dwukrotnie przedmiotem rozważań Trybunału Konstytucyjnego. Z uwagi na przedmiot postępowania w niniejszej sprawie, ich omówienie może być ograniczone do przypomnienia, że w wyroku z dnia 11 kwietnia 2006 r., w sprawie o sygn. SK 57/04, Trybunał Konstytucyjny omówił charakter prawny obowiązku wzajemnej alimentacji między byłymi małżonkami. W wyroku tym Trybunał Konstytucyjny wskazał, iż już «w uchwale Sądu Najwyższego z 16 grudnia 1987 r. (III CZP 91/86, OSNC 4/1988, poz. 42) stwierdzono, że świadczenie alimentacyjne między byłymi małżonkami stanowi "kontynuację obowiązku wzajemnej pomocy w zakresie utrzymania" powstałego przez zawarcie małżeństwa. Obowiązek ten trwa mimo rozwodu, choć "w postaci zmodyfikowanej". Stanowisko to należy uznać za utrwalone w judykaturze i doktrynie (por. B. Czech [w:] Kodeks rodzinny i opiekuńczy, Komentarz, red. K. Piasecki, Warszawa 2005, s. 454). Niezależnie od tego, że stanowisko to nie jest aprobowane przez część doktryny (zob. Z. Krzemiński, Rozwód. Komentarz do przepisów, wyd. III, Zakamycze 2001), nie można zaprzeczyć, że obowiązek alimentowania byłego małżonka stanowi instytucję prawną pozostającą w ścisłym związku z obowiązkiem przyczyniania się do zaspokojenia potrzeb materialnych rodziny. Uprzednie zawarcie związku małżeńskiego jest konieczną przesłanką dochodzenia alimentów w razie ewentualnego rozwodu. Ustalenie, iż materialną podstawą obowiązku alimentacyjnego między rozwiedzionymi małżonkami są obowiązki istniejące w czasie trwania małżeństwa, a nie jest to zupełnie nowa powinność, ma istotne konsekwencje, jeśli chodzi o ocenę tej instytucji z punktu widzenia Konstytucji» [OTK ZU(A) z 2006 r. nr 4, poz. 43].

Z kolei, w wyroku z dnia 25 października 2012 r., w sprawie o sygn. SK 27/12, Trybunał Konstytucyjny, oceniając przesłanki rozszerzonego obowiązku

alimentacyjnego, o którym mowa w art. 60 § 2 i 3 k.r.o., przypominał, iż obowiązek alimentacyjny między byłymi małżonkami ma wymiar konstytucyjny i jest prawem majątkowym w rozumieniu art. 64 Konstytucji.

W wyroku tym Trybunał Konstytucyjny przypominał również, co ma znaczenie dla niniejszej sprawy, że uprawnienie byłego małżonka do alimentacji, zgodnie z art. 60 k.r.o., wymaga spełnienia kumulatywnie trzech rodzajów przesłanek, w tym «przesłanki wystąpienia z żądaniem alimentów (w tym zakresie sąd bowiem nie orzeka w wyroku rozwodowym z urzędu, inaczej niż np. w sprawach wspólnych dzieci i wspólnie zajmowanego mieszkania - por. art. 58 k.r.o.) (...) (zaś) w toku postępowania o alimenty prowadzone jest wszechstronne postępowanie wyjaśniające (por. dyrektywy wskazane w powołanej uchwale SN o sygn. akt III CZP 91/86 i wyroku SN o sygn. akt II CKU 11/97), w którym zarówno żona, jak i mąż mogą przedstawić swoje stanowisko i dysponują inicjatywą dowodową w celu jego uzasadnienia» [OTK ZU(A) z 2012 r. Nr 9, poz. 109].

Z kolei, renta rodzinna jest świadczeniem wypłacanym z systemu ubezpieczeń społecznych. Należy jednak podkreślić, że choć jest ona świadczeniem objętym ochroną art. 67 ust. 1 Konstytucji, to ma szczególny charakter. Nie przysługuje bowiem uprawnionemu w zamian za opłacaną przez niego składkę na ubezpieczenie społeczne. Nie jest także świadczeniem warunkowanym posiadaniem przez uprawnionego określonej liczby okresów składkowych i nieskładkowych.

Jak wskazał Trybunał Konstytucyjny w wyroku z dnia 5 lipca 2010 r., w sprawie o sygn. P 31/09, «[r]enta rodzinna w naszym systemie prawnym jest świadczeniem niejako "zastępczym", "wtórnym" w stosunku do prawa do emerytury lub renty z tytułu niezdolności do pracy, które miał zmarły żywiciel (zob. I. Jędrasik-Jankowska, *Pojęcia i konstrukcje prawne ubezpieczenia społecznego*, Warszawa 2009, s. 332 i nast.). Uprawniony członek rodziny nabywa wprawdzie samodzielnie prawo do renty rodzinnej jako odrębne

świadczenie, ale nabywa to prawo w miejsce prawa do świadczenia, które przysługiwałoby zmarłemu. Prawo do renty rodzinnej jest prawem pochodnym, jednakże jego podstawową funkcją jest zapewnienie środków utrzymania krewnym i powinowatym, którzy nie są w stanie samodzielnie się utrzymać. Ten alimentacyjny cel renty rodzinnej powinien być uwzględniany w procesie interpretacji i oceny uregulowań dotyczących tego świadczenia» [OTK ZU(A) z 2010 r. Nr 6, poz. 57].

Na tle omówionych przepisów Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, przepisów ustawy emerytalnej dotyczących renty rodzinnej oraz charakteru prawnego tego świadczenia, uzasadnione jest stwierdzenie, że kwestionowany niniejszą skargą warunek, przewidziany w art. 70 ust. 3 *in fine* ustawy emerytalnej, wyznaczający krąg małżonków rozwiedzionych uprawnionych do renty rodzinnej, pozostaje w związku z celem i treścią regulacji dotyczących renty rodzinnej.

Skoro bowiem renta rodzinna ma na celu niejako zastępczo realizować obowiązek ubezpieczonego (emeryta, rencisty) łożenia na utrzymanie rodziny i na podstawie kryterium bycia członkiem rodziny zmarłego, wobec którego miał on taki obowiązek, to funkcja tego świadczenia i owo kryterium uzasadniają wprowadzenie warunku legitymowania się przez rozwiedzionego małżonka wyrokiem zasądającym alimenty (ugodą sadową).

Nie można również podzielić poglądu Skarżącej, iż kwestionowane rozwiązanie art. 70 ust. 3 ustawy emerytalnej godzi w prawo do zabezpieczenia społecznego (art. 67 ust. 1 Konstytucji), jest niesprawiedliwe (art. 2 Konstytucji) i nie spełnia wymagania proporcjonalności.

Odnosząc się do tych zarzutów, ponownie podkreślić należy, że z art. 67 ust. 1 Konstytucji nie można wyprowadzić prawa do konkretnego świadczenia, w tym prawa do renty rodzinnej, zwłaszcza prawa rozwiedzionej małżonki do świadczenia pochodnego po zmarłym byłym mężu.

Należy natomiast zauważyć, że wprowadzony w 1999 r. system ubezpieczeń społecznych jest oparty na zasadzie wzajemności. Prawo do emerytury i jej wysokości zostało ściśle powiązane ze składką opłacaną przez ubezpieczonego (płatnika) na przyszłą emeryturę, do renty z tytułu niezdolności do pracy zaś – z posiadaniem przez ubezpieczonego określonych ustawą okresów składkowych i nieskładkowymi oraz datą powstania niezdolności do pracy.

Prawo ustawodawcy do określenia zakresu zabezpieczenia społecznego obejmuje niewątpliwie uprawnienie do uzależnienia prawa jednostki do świadczenia z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych od spełnienia przez nią warunku jego współtworzenia, a także innych przesłanek nabycia prawa do świadczeń.

Przysługująca ustawodawcy swoboda kształtowania zabezpieczenia społecznego (art. 67 ust. 1 zdanie drugie Konstytucji) oznacza również, iż w ramach utworzonego powszechnego systemu ubezpieczeń społecznych, opartego na zasadzie „świadczenie w zamian za składkę”, jest on uprawniony do wprowadzania pewnych odstępstw od wymienionej zasady. Innymi słowy, ustawodawca, w systemie służącym zapewnieniu środków finansowych osobom o obniżonej zdolności do pracy z powodu osiągnięcia określonego wieku biologicznego, choroby lub inwalidztwa, może realizować również prowadzoną politykę społeczną i uwzględniać inne, niż wyrażona w art. 67 Konstytucji, wartości konstytucyjne, jak np. ochrona macierzyństwa i rodziny (art. 18 Konstytucji).

Ustawodawca jest zatem uprawniony do stwarzania warunków, umożliwiających uzyskanie świadczeń z ubezpieczeń społecznych również pewnym grupom osób, które albo z różnych powodów nie opłacały w pewnych okresach swojego życia składek na ubezpieczenie społeczne, albo w ogóle nie współtworzyły Funduszu, z przyczyn uznanych za istotne z punktu widzenia interesu społecznego. Przyczyny te mogą stanowić także uzasadnienie dla

określenia katalogu świadczeń i w takiej sytuacji grupa osób do nich uprawnionych może zostać wyodrębniona przez ustawodawcę na podstawie kryterium realizowania określonych wartości.

Nadmienić przy tym wypada, że, ustalając zakres świadczeń z systemu ubezpieczeń społecznych, ustawodawca musi podejmować działania, które nie tylko zapewnią odpowiednie środki finansowe dla realizacji praw socjalnych, ale także uwzględniać sytuację gospodarczą kraju, konieczność zapewnienia jego rozwoju, jak też chronić inne wartości konstytucyjne, w tym potrzebę zapewnienia równowagi budżetowej.

Renta rodzinna, jak już wyżej wskazano, nie jest świadczeniem przysługującym uprawnionemu z tytułu opłacania przez niego składek (z tytułu podlegania ubezpieczeniu społecznemu), lecz świadczeniem pochodnym, o charakterze alimentacyjnym, którego celem jest kontynuacja zobowiązania zmarłego ubezpieczonego (emeryta, rencisty) do zaspokajania potrzeb rodziny. Funkcją tego świadczenia zatem, niezależnie od realizacji praw określonych w art. 67 ust. 1 Konstytucji, jest również zapewnienie ochrony rodzinie zmarłego ubezpieczonego (art. 18 Konstytucji).

Charakter tego świadczenia niewątpliwie może stanowić uzasadnienie dla rozszerzenia kręgu podmiotów do niego uprawnionych, polegającego na włączeniu do niego rozwiedzionych małżonków, w stosunku do których zmarły był obowiązany do alimentacji na mocy wyroku lub ugody sądowej.

Takiemu rozwiązaniu nie można zarzucić ingerencji w prawo do zabezpieczenia społecznego ani tego, że jest niesprawiedliwe, skoro obowiązujące przepisy prawa nie nakładają na wszystkich rozwiedzionych małżonków obowiązku przyczyniania się do zaspokajania potrzeb życiowych byłych małżonków, zaś dla ustalenia istnienia obowiązku alimentacyjnego między rozwiedzionymi małżonkami konieczne jest uzyskanie wyroku wydanego na podstawie art. 60 k.r.o. (ugody sądowej), a nadto, art. 67 ust. 1

Konstytucji nie wyraża prawa rozwiedzonego małżonka do renty rodzinnej po zmarłym drugim z rozwiedzionych małżonków.

W ocenie Skarżącej, kwestionowany warunek uzyskania przez rozwiedzonego małżonka renty rodzinnej nie spełnia także wymagania proporcjonalności. Skarżąca nie przedstawiła jednak uzasadnienia na poparcie tego twierdzenia, co utrudnia szersze ustosunkowanie się do tego zarzutu.

Ogólnie natomiast podnieść należy, iż renta rodzinna dla rozwiedzionej małżonki nie jest jedynym świadczeniem, jakie może ona uzyskać z systemu zabezpieczenia społecznego. Art. 82 i art. 83 ustawy emerytalnej przewidują bowiem możliwość uzyskania świadczeń w szczególnie uzasadnionych przypadkach na podstawie decyzji Prezesa Rady Ministrów oraz decyzji Prezesa ZUS na innych warunkach niż przewidziane tą ustawą. Ponadto ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2013 r. poz. 182 ze zm.) przewiduje możliwość realizacji prawa do zabezpieczenia społecznego, wyrażonego w art. 67 ust. 2 Konstytucji.

Z tych względów, art. 70 ust. 3 ustawy emerytalnej w zakresie, w jakim uzależnia prawo rozwiedzionej małżonki do renty rodzinnej po zmarłym byłym małżonku od spełnienia warunku, aby w dniu śmierci męża miała prawo do alimentów ustalone wyrokiem lub ugodą sądową, nie można zarzucić naruszenia nakazu równego traktowania w prawie do zabezpieczenia społecznego. Tym samym, nie można podzielić stanowiska Skarżącej, że wprowadzony warunek ma charakter dyskryminujący rozwiedzioną małżonkę, która nie miała w dniu śmierci męża ustalonego wyrokiem lub ugodą sądową prawa do alimentów od byłego męża.

Nie jest także trafny zarzut niezgodności kwestionowanego przepisu z zasadą zaufania do państwa i stanowionego przez nie prawa w zakresie prawa do zabezpieczenia społecznego.

Odnotować wypada, że, zgodnie z orzecznictwem Trybunału konstytucyjnego, zasada zaufania do państwa i stanowionego przez nie prawa obejmuje zasady ochrony praw nabytych i ekspektatyw, uwzględnianie interesów w toku, zakaz retroakcji oraz wymóg odpowiedniej *vacatio legis*.

Z analizy skargi konstytucyjnej wynika, że wzorcem kontroli art. 70 ust. 3 *in fine* ustawy emerytalnej E L. uczyniła, wywodzoną z art. 2 Konstytucji, zasadę bezpieczeństwa prawnego.

Trybunał Konstytucyjny, w wyroku z dnia 4 czerwca 2013 r. w sprawie o sygn. P 43/11, wskazał, że „zasada ochrony zaufania do państwa i stanowionego przez nie prawa zakazuje m. in. formułowania obietnic bez pokrycia oraz nieuzasadnionej konstytucyjnie zmiany „reguł gry”. W wyroku o sygn. P 3/00, Trybunał Konstytucyjny stwierdził, że pewność prawa wymaga przydania prawu cech, które zapewniają jednostce bezpieczeństwo prawne oraz umożliwiają jej decydowanie o swoim postępowaniu przy pełnej znajomości przesłanek działania organów państwowych oraz konsekwencji prawnych, jakie jej działania mogą pociągnąć za sobą. Jednostka powinna mieć możliwość określenia konsekwencji poszczególnych zachowań i zdarzeń na podstawie obowiązującego prawa, a także zasadnie oczekiwać, że prawodawca nie zmieni tego prawa w sposób arbitralny (zob. wyrok z 14 czerwca 2000 r., OTK ZU nr 5/2000, poz. 138). Wychodząc z założenia, że omawiana zasada wyraża się w takim stanowieniu i stosowaniu prawa, by nie stawało się ono swoistą pułapką na jednostkę i aby mogła ona układać swoje sprawy w zaufaniu, iż nie naraża się na prawne skutki, których nie mogła przewidzieć w momencie podejmowania decyzji, w wyroku o sygn. K 27/00 Trybunał Konstytucyjny stwierdził, że ocena zgodności aktów normatywnych z zasadą ochrony zaufania obywatela do państwa i do prawa wymaga w pierwszej kolejności: a) ustalenia, na ile oczekiwanie jednostki, że nie narazi się ona na prawne skutki, których nie mogła przewidzieć w momencie podejmowania decyzji i działań, są usprawiedliwione; b) uwzględnienia horyzontu czasowego działań podejmowanych przez jednostkę

w danej sferze życia, im bowiem dłuższa jest perspektywa czasowa podejmowanych działań, tym silniejsza powinna być ochrona zaufania do państwa i do stanowionego przez nie prawa; c) identyfikacji chronionych konstytucyjnie interesów w toku, ekspektatyw, praw słusznie nabytych (wyrok pełnego składu TK z 7 lutego 2001 r., OTK ZU nr 2/2001, poz. 29)” [OTK ZU(A) z 2013 r. Nr 5, poz. 55].

Zakwestionowany przepis ustawy emerytalnej nie narusza tak rozumianej zasady zaufania do państwa i stanowionego przez nie prawa.

Przepis art. 70 ust. 3 ustawy emerytalnej, w brzmieniu poddanym kontroli przez Skarżącą, obowiązuje bowiem od dnia wejścia w życie ustawy emerytalnej, tj. od dnia 1 stycznia 1999 r. Także przepisy poprzedniej ustawy, tj. ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin (Dz. U. Nr 40, poz. 267 ze zm.), nie przewidywały prawa do renty rodzinnej wszystkich rozwiedzionych małżonków, uprawnionych do żądania alimentów porozwodowych, lecz jedynie tych osób, które, oprócz spełnienia pozostałych warunków, miały „w chwili śmierci męża prawo do alimentów z jego strony ustalone wyrokiem lub ugodą sądową” (art. 41 ust. 3 *in fine* tejże ustawy).

W tej sytuacji, trudno jest podzielić pogląd Skarżącej, iż regulacja art. 60 § 1 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, uprawniająca rozwiedzionego małżonka do żądania alimentów od drugiego małżonka w warunkach określonych tym przepisem, mogła rodzić uzasadnione oczekiwanie, że żona, która nie wystąpiła o zasądzenie alimentów, w przyszłości, po śmierci męża, uzyska prawo do renty rodzinnej na podstawie art. 70 ust. 3 ustawy emerytalnej, skoro prawo rozwiedzionej małżonki do renty rodzinnej nie było związane z dobrowolnym łożeniem na jej utrzymanie przez byłego męża, lecz z legitymowaniem się wyrokiem zasadzającym na jej rzecz alimenty lub ugodą sądową ustalającą alimenty.

Reasumując, stwierdzić należy, iż art. 70 ust. 3 ustawy emerytalnej, w zakresie zakwestionowanym skargą konstytucyjną w niniejszej sprawie, jest zgodny z art. 67 ust. 1 w zw. z art. 32 i art. 2 Konstytucji.

Z powyższych względów, przedstawiam stanowisko jak na wstępie.

z upoważnienia
Prokuratora Generalnego

Robert Hernand
Zastępca Prokuratora Generalnego